

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І.І. МЕЧНИКОВА

На правах рукопису

УДК 808:815.5

БІДІНОВА Світлана Миколаївна

УСІЧЕННЯ ЯК МОРФОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ В РОСІЙСЬКОМУ
СЛОВОТВОРЕННІ

Спеціальність 10.02.02 - російська мова

А В Т О Р Е Ш Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса - 1994

Робота виконана в Кіровоградському
 науковому інституті ім. Б.р.Бинніч

00778923 (-)

Науковий керівник - доктор філологічних наук, професор
 ГОРШИНІЧ Володимир Олександрович

Офіційні опоненти:

- доктор філологічних наук, професор ДРОЗДОВСЬКИЙ Володимир Петрович;
- кандидат філологічних наук, доцент ТРИГУБ Людмила Георгіївна.

Провідна установа - Дніпропетровський державний
 університет

Захист відбудеться 17 лютого 1994 року о 13 годині на
 засіданні спеціалізованої вченої ради з філологічних наук, шифр
 К 066.24.06 в Одеському університеті за адресою: 270056, Одеса,
 Французький бульвар, 24/26, ауд. 130.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці
 Одеського університету.

Автореферат розіслано " 5 " січня 1994 року.

Вчений секретар
 спеціалізованої вченої ради:

Тхор Н.М.

AB-29.165

Можливість чи неможливість по"єднання двох морфем у слові залежить від структурних і семантичних властивостей, заданих системою мови кореневим та афіксальним морфемам. Кожний семантичний розряд слів має свій "комплект" словотворчих ресурсів, яким притаманні як мікрорядні, так і внутрізорядні сполучувальні властивості. У мові діє тенденція до вільного сполучування морфем, але вона повністю не реалізується, оскільки їй протистоїть тенденція до обмеження у валентності семантичного, структурного, словотворчого, стилістичного, узуального характеру. Для їх подолання в східнослов"янських та інших мовах сформувались такі морфонологічні явища, які усувають перешкоди і реалізують словотворчий акт: усічення, інтерфіксація, накладання морфем, чергування, зміна наголосу. Всі вони різною мірою були предметом вивчення в роботах Горпинича В.О., Земської О.А., Допатіна В.В., Максимова Л.Ю., Ковалика І.І., Тіхонова О.М., Милославського І.Г., Улуханова І.С., Касевича В.Б., Чурганової В.Г., але жодне з них не становило монографічного дослідження на максимально великому і відносно повному фактичному матеріалі. Така можливість з"явилась після виходу в світ "Словообразовательного словаря русского языка" О.Н. Тіхонова /М., 1985/. Наша робота присвячена одному з морфонологічних явищ - усіченню основи. Основи твірних слів російської мови поділяються на три групи: 1/ основи, які повністю готові до з"єднання з словотворчим формантом без будь-яких морфонологічних перетворень: верб-а - верб-очк-а /Т.150/, вред - вред-н-ый /Т.197/, коз-а - коз-очк-а /Т.449/, 2/ основи, недостатні в структурному відношенні для з"єднання з формантом без морфонологічних явищ: бут - бут-ов/щик, кролик - крольч-ат/ник, жених - жених-ов/ств-о, лис-а - лис-ят/ник /Т. 541/, 3/ основи, які мають надлишкові структурно-семантичні елементи, що перешкоджають приєднанню форманта. В такій ситуації спрацьовує процес усічення цих надмірностей, який і реалізує словотворчий акт: вороб-ей - вороб-ышек, солов-ей - солов-ушк-а, лав-к-а - лав-оньк-а. Цьому явищу і присвячена наша робота.

Актуальність теми. Характерною рисою розвитку мовознавства останнього десятиріччя є визнання морфонології як самостійної дисципліни, що вивчає граматичні функції звукових видозмін морфем. Говорячи про зростаючий інтерес до морфонології, слід сказати, що для створення повної картини про морфонологічні зміни як системних явищ необхідне всебічне вивчення складу, умов виникнення, закономірностей протікання і функцій морфонологічних явищ,

що виникають при творенні похідних всіх лексико-семантичних груп, і відіменних зокрема. Проте багато питань морфології російської мови залишається малодослідженими. Тому уявляється актуальним монографічне вивчення особливостей морфологічних явищ, в тому числі і усічення при творенні похідних, виявлення регулярності використання усічення як самостійно, так і в комплексі з іншими морфологічними явищами, з'ясування їх ролі в процесі деривації. Вивчення морфологічного усічення в системі російської мови поглибить наші уявлення про словотворчу систему російської мови, збагатить морфологію як розділ науки новими теоретичними спостереженнями, введе в науковий обіг новий фактичний матеріал, розширить уявлення про закономірності взаємоприсотування морфем, які беруть участь у словотворенні, дозволить глибше пізнати механізм словотворчого процесу в російській мові.

Предметом дослідження є усічення основ іменників та прикметників в російському словотворенні. Величезний фактичний матеріал в "Словообразовательном словаре русского языка" О.М. Тихонова змусив нас обмежитись усіченням лише іменних основ. Усічення інших типів основ заслуговує окремого дослідження. З цієї ж причини в роботі вивчаються лише умови, при яких відбувається усічення в іменних основах. Питання про умови, коли усічення іменних основ не відбувається, в роботі також не порушується, бо воно також заслуговує самостійного дослідження.

Загальна ціль дисертації - описати склад елементів, які усікаються, типи і функції усічення основи твірного слова в процесі словотворення. Досягненню цієї загальної мети сприяє вирішення таких конкретних завдань :

1/ показати, що усічення є початковим етапом підготовки мотивуючого слова до словотворення в тих випадках, коли воно має структурно надлишкові елементи;

2/ описати типи, склад і функції деформантів субстантивних і ад"єктивних основ; скласти повний передік деформантів в російській мові;

3/ виявити, які деформанти в субстантивних і ад"єктивних основах зумовлені субстантивними, ад"єктивними та дієслівними дериваторами;

4/ визначити дериваційно-морфологічні умови виникнення субстантивних і ад"єктивних деформантів /умови усічення фіналей/;

5/ сформулювати деякі попередні правила застосування усічення в процесі словотворення.

На захист виносяться такі положення:

1/ функція усічення – це підготовка твірного слова до дериваційного акту в тих випадках, коли мотивуюче слово має структурні надлишки;

2/ довжина і глибина деформантів ругулюється структурою та семантикою твірної основи, а для самих деформантів наявність або відсутність семантики в них не є суттєвою ознакою;

3/ деформанти складають певні групи фіналей, зумовлені структурою дериваторів, які можна класифікувати;

4/ один і той же деформант може бути зумовлений кількома дериваторами;

5/ одна і та ж фіналь в силу своєї семантики перед одними дериваторами усикається, перед іншими – не усикається, або усикається вибірково;

6/ для певної частини деформантів можна сформулювати правила їх застосування в процесі словотворення.

Методи дослідження. У дисертації застосовується метод синхронного зіставлення фактів морфологічного усічення в іменних основах. У тих випадках, коли синхронічні дані потребують уточнення, враховується діахронічний аспект. Дистрибутивний метод застосовується в роботі при аналізі питань сполучення фонем і морфем твірного слова та словотворчих суфіксів. Широке використання кількісного методу дозволило повніше охарактеризувати морфологічне усічення в системі відапелятивних похідних. У дисертації використовуються також прийоми систематизації і узагальнюючого моделювання.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що вперше здійснюється комплексна характеристика всіх видів морфологічного усічення в іменному словотворенні. У роботі висвітлюються питання, які до сих пір не були предметом монографічного дослідження: визначення статусу елементів, які усикаються, їх склад і морфологічні особливості, взаємозв'язок усічення іменних основ з іншими морфологічними явищами.

Матеріалом дослідження стали дані "Словообразовательного словаря русского языка" за ред. О.М. Тихонова. Загальна кількість аналізованих прикладів складає 4838 одиниць, з них 3782 іменники і 1056 прикметників.

Теоретична цінність роботи. Результати роботи дозволять глибше зрозуміти морфонологічні процеси взагалі. Вони можуть бути використані при порівняльно-типологічній характеристиці мов. Робота вносить уточнення в теорію описової морфонології: конкретизує функціональну залежність морфонологічного усічення на матеріалі російського імені. Певним вкладом в розвиток загальної теорії словотворчої морфонології, яка знаходиться в процесі становлення, можуть послужити висновки про те, що 1/ характер морфонологічного усічення зумовлюється морфемною і фонемною будовою твірних слів та словотворчих афіксів; 2/ облік складу усічуваних елементів /деформантів/ дозволить глибше розкрити механізм творення слів різних лексико-граматичних розрядів і семантичних груп.

Практичне значення. Дане дослідження може бути використане в декількох напрямках. Насамперед, при читанні спецкурсів з морфонології, словотворення, при складанні словотворчих і морфемних словників, а також довідникових посібників з морфонології і словотворення російської мови. Одержані дані можна використовувати як основу для подальшого вивчення морфонології російської мови. Матеріали дисертації можуть бути використані на практичних заняттях студентами при вивченні загальних курсів і спецкурсів з морфонології, розрахованих на студентів-філологів. Одержані дані можуть бути використані і в інших розділах науки про мову: фонетиці, морфології.

Апробація роботи. Основні висновки і положення дисертації апробовані: 1/ на науково-практичній конференції "Пріоритетні проблеми навчально-виховного процесу вищої та середньої школи /Кіровоград, 1991/; 2/ на республіканській науковій конференції "Проблеми зіставної семантики близькоспоріднених мов" /Черкаси, 1992/; 3/ на науково-практичній конференції "Актуальні проблеми педагогіки вищої та середньої школи" /Кіровоград, 1992/; 4/ на підсумкових наукових конференціях /Кіровоград, 1992, 1993/; 5/ у навчальному посібнику /Кіровоград, 1992/.

СТРУКТУРА І ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел використаної літератури, додатку /таблиць/.

У вступі обґрунтовується актуальність вибраної теми, визначаються мета і завдання роботи, її теоретична цінність і практичне значення, вказуються джерела матеріалу і методи дослідження, підкреслюється наукова новизна дисертації.

У першому розділі "Деривационные функции усечения в процессе образования производных от именных основ" розглядаються ресурси відапелятивного словотвору. У широкому розумінні словотворчий процес включає в себе такі положення: 1/ до словотворчих елементів мови належать твірне слово, мотивуюча основа, формант, деформант /частина мотивуючого слова, яка усікається в процесі словотворення/; 2/ твірна основа не є реально даною величиною до словотворчого акту, вона виникає в момент словотворчого акту, і до його завершення її точно визначити не можна.

Оскільки похідне слово - продукт багатьох словотворчих елементів, то можна виділити такі словотвірні складові: твірне слово, деформант, твірна основа, формант.

Оскільки формант відрізняє похідне слово від твірного, то виділити його в слові можна, порівнюючи похідне слово з твірною основою. Різниця цих двох величин дасть формант у похідному, а деформант - у мотивуючому.

Усічення базується на закономірностях морфемних сполучень у слові. Фіналь мотивуючого слова часто репрезентується такими морфемами чи звуковими комплексами, які в даній мові або в окремих групах слів не сполучаються з певними словотворчими суфіксами, оскільки це могло б дати нехарактерні, незакономірні звукосполучення. Якщо структурні перешкоди виникають в морфемних надлишках мотивуючого слова, то в такому випадку вони усікаються: лекц-ий-я - лект-ор /Т.529/, мешан-ин - мешан-ств-о /Т.607/, мизин-ец - мизин-н-ий /Т.607/, неандертал-ец - неандерталь-ск-ий /Т.659/.

Важливим, на наш погляд, є розмежування таких понять: 1/ усічення як морфологічне явище, що виникає на морфемному шві і 2/ усічення як спосіб словотворення. В історії відапелятивного і ономастичного словотворення відомі такі основні типи усічення: а/ афреза - усічення початкових ненаголошених складів слова: Ан-тоній - Тоній, не-льзя - лзя /ок./; 2/ синкопа - усічення середньої частини слова: Ма-ри-ца - Ма-ца, Ил-он-ка - Ил-ка; 3/ апокопа - усічення кінцевих частин слова: Клим-ентий - Клим, невролог-ий-а - невролог /Т.660/; 4/ усічено-суфіксальні утворення: Андр-ел-а - Андр-ей, осан-к-а - осан-ист-ий /Т.703/; 5/ абрєвіатурні скорочення: литфак, журфак; 6/ усічення з нульовою афіксацією: примитивн-н-ий - примитив-∅ /Т.818/.

Всі типи усічення, за винятком четвертого типу, є способами словотворення. В них усічення – не певний допоміжний процес, а основний і єдиний спосіб утворення слова. Усічення як морфологічне явище не може бути способом словотворення, це допоміжний процес відповідної підготовки мотивуючого слова до завершення дераваційного процесу: ком-едий-а – ком-ик /Т.458/, зеб-у – зеб-оид /Т.367/. До того ж, процес не обов'язковий для всіх похідних, бо в системі мови існують опозиційні явища /наприклад, інтерфіксація/, які санкціонують утворення похідного слова без усічення: арк-а – арк-ат/ур-а /Т.74/, арг-о – арг-т/изм /Т.73/.

Усічення як морфологічне явище виникає в процесі взаємодії твірної основи з твірним суфіксом для створення необхідних структурно-семантичних умов творення слова. Твірний суфікс, натрапляючи на певні труднощі в з'єднанні з основою мотивуючого слова, витісняє ті структурні елементи, які створюють перешкоди для реалізації дераваційного процесу. Усічення і настає тут при тій умові, що після випадіння деформанта, буде приєднаний формант. Таким чином, усічення, виступаючи наслідком комбінування словотворчих морфем, обов'язково передбачає формант. Враховуючи це, усічення як морфологічне явище можна вбачати тільки в усічено-суфіксальних утвореннях типу Андр-юг-а – Андр-ей, осан-к-а – осан-ист-ий /Т.703/.

Усічення як спосіб словотворення, утворюючи нові слова, не виводить їх за межі своєї семантико-граматичної групи, в той час як морфологічне усічення, по суті, витісняє ті структурно-семантичні елементи, які перешкоджають словотворчій системі мови утворювати слова однієї семантичної групи на базі слів другої групи, тобто переводить слова³однієї семантико-граматичної групи в іншу: праздн-ик – праздн-ова-ть /Т.809/, посес-ий-а – посес-и/онн-ий /Т.801/.

Точка зору, згідно з якою усічувані відрізки можуть бути як морфемами /значущими одиницями/, так і неморфемами /одиницями/, які не мають значення/знайшла відображення в Граматиці-80.

Для загального визначення цих відрізків використовується термін "фіналь", яким позначаються всі кінцеві фонемні основи мотивуючого слова, що усікаються, зазнають певних морфологічних змін.

Орієнтуючись на матеріали одержаних нами досліджень, можна зробити висновок про те, що деформантами можуть бути:

1/ морфи /мотивиров-к-а - мотивиров-щик /Т.632/;

2/ субморфи /вет-вь - вет-к-а /Т. 162/;

3/ сукупність звуків, які матеріально не співпадають ні з одним із словотворчих морфів: лес-тниц-а - лес-енк-а /Т.533/;

4/ окремі звуки /деп-о - деп-ов/ск-ий /Т.287/.

Щоб уникнути термінологічної варіантності у визначенні того, що усикається, ми користуємося терміном "деформант", запропонованим В.О. Горпиничем в роботі "Теоретичні питання відтопонімного словотвору східнослов'янських мов" /с. 79/.

Величина деформанта залежить від морфотактичних можливостей форманта в препозиції /фіналь мотивуючого слова може складатися з двох-трьох морфем, з якими формант не з'єднується/, від семантики мотивуючого слова /великі параметри деформанта можуть стерти або загасити семантику етимона/, від структури мотивуючого слова, частіше всього односкладові чи двоскладові слова не можуть виділити деформанта, а якщо зрідка і виділяють, то мінімальної величини; від процесів опрощення між фінальними морфемами мотивуючого слова /опрощення може відбуватися в складі твірної основи морфем, яка раніше була деформантом/ і ін.

В залежності від того, чи є усічувана фіналь морфом, частиною морфа, яка може бути морфом, чи не морфом, усічення діляться на морфні, напівморфні, неморфні, а в залежності від того, чи з'являється на місці усіченого відрізка новий морф, усічення діляться на субститутивні /замінювані/ і несубститутивні. Усічуваний відрізок може бути в складі кореня /кореневе усічення/, між коренем і флексією, а при її відсутності - в кінці слова /післякореневе усічення/.

Івище усічення тісно пов'язане з явищем інтерфіксації. Процес усічення може зумовлювати появу різних інтерфіксів між мотивуючою основою і твірним афіксом. Наприклад, в процесі усічення деформанта -к-а мотивуюча основа виявляється структурно і семантично недостатньою для взаємодії з твірними суфіксами іменників -ник-, -к-а, -ниц-а. Тому і виникають інтерфікси -ель-; шиш-к-а - шиш-ель/ник /Т.399/, -ат-: кош-к-а - кош-ат/ник /Т.484/ та ін. Перебуваючи з усіченням в опозиційних відношеннях, інтерфіксація реалізує дериваційний акт у тих випадках, коли усічення і інші морфологічні процеси вичерпують свої можливості. У цілому і інтерфіксація, і усічення служать одній меті: пристосувати твірну

основу до утворення похідного слова. Отже, і результати цих явищ спостерігаються в похідній, а не в твірній основі, яка сама по собі не потребує ніяких пристосувань.

Крім інтерфіксації, усічення тісно пов'язане з таким морфологічним явищем як чергування приголосних на морфемному шві. Серед чергувань на морфемному шві найбільш поширене чергування по твердості-м'якості перед приголосними переднього ряду, а також традиційні чергування приголосних.

До числа морфологічних явищ, пов'язаних з усіченням, належить зміна наголосу. Наголос розглядається нами на прикладі компонента -ий-, як найпродуктивнішого з деформантів.

Істотну роль у словотворенні відіграє комбінація усічення з іншими морфологічними явищами, тобто застосування усічення та кількох інших морфологічних явищ при утворенні похідного слова. До них належать: "усічення + інтерфіксація + зміна наголосу": шиш-к-а - шиш-ель/ник /Т.399/, "усічення + зміна наголосу": дендролог-ий-а - дендролог-ическ-ий /Т.286/, "усічення + інтерфіксація + чергування": бар-ин - бар-ств/енн-ий /Т.85/, "усічення + інтерфіксація + чергування + зміна наголосу": машин-к-а - машин-йстк-а /Т.581/.

Наявність чи відсутність комбінацій морфологічних явищ, а також їх характер зумовлюється структурно-фонетичними особливостями твірних слів і фонематичними особливостями твірних афіксів.

Спостереження показують, що необхідність в усіченні фінальних сегментів твірного слова зумовлюється: по-перше, явищами фонотактичного характеру, коли формант не може присднатися до мотивуючого слова через надто складну структуру фіналі: лес-тниц-а - лес-енк-а /Т.533/; по-друге, явищами морфотактичного характеру, коли фіналь мотивуючого слова репрезентується такою морфемою, яка не допускає ніяких сполучень в постпозиції: киммерий-цы - киммерий-ск-ий I /Т.428/; по-третє, надлишковими явищами мотивуючого слова, які не обов'язкові в складі мотивованого: колокольч-ик - колокольч-ат-ий /Т.452/.

Другий розділ присвячений умовам усічення фіналей у відмінюваних іменниках. У багатьох похідних словах, утворених від іменникових основ, відбуваються різні типи усічення. Одні з них зумовлені причинами морфотактичного і фонотактичного характеру, інші - законом економного використання мсзних ресурсів. При цьому усічення може бути морфним: ковер-щик - ковер-щц-а /Т.447/, корм-ов-ой - корм-о-смесь /Т.475/, напівморфним: колокольч-ик - ко-

локольч-ат-ий /Т.435/, кореневим: курж-ак - курж-ав-ий /Т.513/, зай-ац - зай-ушк-а /Т.362/. В цілому при словотворенні від імен-
ників в спостерігаються такі типи усичення:

- 1/ післякореневе морфне субститутивне: корей-ец - корей-анк-а /Т.475/, меркантил-изм - меркантил-ист /Т.594/;
- 2/ післякореневе напіvmорфне субститутивне: міграці-й-а - міграці-онн-ий /Т.607/, ліквідаці-й-а - ліквідаці-онн-ий /Т.539/;
- 3/ кореневе субститутивне: матриарх-ат - матриарх-альн-ий /Т.579/, золов-к-а - золов-ушк-а /Т.376/;
- 4/ посткореневе морфне і посткореневе напіvmорфне несубститутивне: геолог-ий-а - геолог /Т.216/, екзот-ич-еск-ий - екзот /Т.41./.

Всього нами зафіксовано 96 типів фіналей, які усикаються в процесі деривації. За колишньою семантикою вони поділяються на такі групи: а/ назви осіб чоловічої статі: -ЧИК/ШИК-: добьт-чик - добьт-щип-а /Т.33/, сбор-щик - сбор-щип-а /Т.116/, -НИ-: англичан-ин - англичан-к-а /Т.70/, -НИК-: балов-ник - балов-ниц-а /Т.83/, -Ц-: авар-ец - авар-к-а /Т.56/, -ИК-: безбилетн-ик - безбилетн-иц-а /Т.96/, -ОС-: альбин-ос - альбин-изм /Т.66/, -ОР-: директ-ор - директ-ий-а /Т.299/, -АНИН-: латин-янин - латинян-к-а /Т.523/, -УН-: хваст-ун - хваст-ов/ск-ой /Т.324/, -ИСТ-: лейбор-ист лейбор-изм /Т.529/, -АК-: чуд-ак - чуд-ак-а /Т.382/, -ИЧ-: шляхт-ич - шляхт-янк-а /Т.402/, -ИЩ-: товар-иц - товар-к-а /Т.235/, -ОЧЬ-: свол-очь - свол-от-а /Т.821/, -ЕР-: скен-ер - скен-ирова-ть /Т.110/, -НАРМУС-: капт-енармус - капт-ер /Т. 416/, -АНТ- секунд-ант - секунд-ирова-ть /Т.86/, -ЧИН-А: муз-чин-а - муз-ск-ой /Т.636/; б/ назви осіб жіночої статі: -НИК-А: куртиз-анк-а - куртиз-ирова-ть /Т.515/, -ЖИН-А: жен-щин-а - жен-ск-ий /Т.343/; в/ назви предметів: -И-: скрип-к-а - скрип-ач /Т.115/, -ЛИ-: граб-ли - граб-и-ть /Т.248/, -ЕЛЬ-: картоф-ель - картош-к-а /Т.416/, -НИЦ-А: мель-ниц-а - мел-енк-а /Т.623/, -НИЦ-И: ножи-цы - нож-енк-и /Т.675/, -ОЧК-А: ламп-очк-а - ламп-ов/щик /Т.521/, -Ш-А: клави-ш-а - клави-ат/ур-а /Т.433/, -СИПЕД-: вело-сипед - вело-дром /Т.148/, -ВЬ-: вет-вь - вет-к-а /Т.163/, -ТНИЦ-А: лес-тниц-а - лес-енк-а /Т.533/, -ЭЙК-А: коп-ейк-а - коп-й-о /Т.471/, -ИН-А: раков-ин-а - раков-ист-ий /Т.17/; г/ назви фізіологічних понять: -ОНЬ-: лад-онь - лад-ушк-и, -ЕНЬ-: гол-ень - гол-ашк-а /Т. 235/; д/ назви абстрактних понять та наукових термінів: -ИЗМ-: дальтон-изм - дальтон-ик /Т.268/, -ЕНЦИЙ-А: абстин-енций-а - абсти-н-ент

/Т.56/, -АШИИ-А: агит-ацій-а - агит-к-а /Т.59/, -ЕНИК-: арс-еник - арс-ин /Т.74/, -ЦИИ-А: абдук-цій-а - абдук-тор /Т.55/, -ОЗ-: гипн-оз - гипн-о-логия /Т.219/, -С-: казу-с - казу-альн-ий /Т.405/, -УМ-: вот-ум - вот-ирова-ть /Т.196/, -ЕТ-: актиномиц-ет - актино-мик-оз /Т.64/, -ОН-: алейр-он - алейр-о-метр /Т.65/, -ИС-: ана-базис - анабаз-ин /Т.68/, -АТ-: матриарх-ат - матриарх-альн-ий /Т.578/, -НИН-А: оприч-нин-а - оприч-ник /Т.699/, -ЕСТВ-О: язы-ч-еств-о - языч-ник /Т.434/, -Й-А: абрази-й-а - абрази-онн-ий /Т.55/, -ЕДИИ-А: ком-еди-а - ком-ик /Т.458/, -АЗМ-: плеон-азм - плеон-аст /Т.763/, -ИЦИЗМ-: механ-ицизм - механ-ист /Т.605/, -АЖ-: репорт-аж - репорт-ер /Т.37/, -ИТЕТ-: иммун-итет - иммун-н-ий /Т.389/, -ИТ-: менинг-ит - менинг-о-кокк /Т.588/, -ОСТЬ-: ревн-ость ревн-ив-ий /Т. 27/, -ИДИН-А: мед-ицин-а - мед-ик /Т.583/, -ОДИИ-: плазм-одий - плазм-о-цит /Т.757/, -ИМ-А: септ-им-а - септ-аккорд /Т.91/, -ИЩ-Е: слоев-ищ-е - слоев-ц/ов-ий /Т.124/, -ЧЕЗ-: стип-ль-чез - стипл-ер /Т.169/, -ОМАНИИ-А: декальк-оманий-а - декальк-ирова-ть /Т.281/, -АНС-: декад-анс - декад-ент /Т.281/, -ЕР-ИИ: дейт-ер-ий - дейт-он /Т.280/, -АТИВ-А: иници-атив-а - иници-атор /Т.392/, -АН-: мериди-ан - мериди-он/альн-ий /Т.591/, -Х-А: пас-х-а - пас-очн-ий /Т.727/, -ЕКС-: код-екс - код-ифиц/ирова-ть /Т.448/, -ИЗАТОР-: поляр-изатор - поляр-оид /Т.794/, -НИИ-: со-зна-ний-е - бессозна-тельн-ий /Т.140/, -ИНГ-: ресл-инг - ресл-ер /Т.38/, -ИЧЕСТВ-О: электр-ичеств-о - электр-ик /Т.420/, е/ наз-ви розділів наук: почвовед-ений-е - почвовед-чеськ-ий /Т.804/
-ЕНИИ-Е, -ИК-А: ботан-ик-а - ботан-ик /Т.113/, -ИСТИК-А: араб-и-стик-а - араб-ист /Т.73/, -УР-А: архитект-ур-а - архитект-ор /Т.75/, е/ назви тварин, птахів, істот та рослин: -ИЦ-А: кун-ица - кун-ий /Т.511/, -УС-: арилл-ус - арилл-оид /Т.76/, -СК-: чир-ок - чир-ух-а /Т.375/, -ЕНОК: порос-енок - порос-ят-а /Т.796/, -ЛЬ-: журав-ль - журав-ушк-а /Т.352/, -ЕЙ-: вороб-ей - вороб-ышек /Т.191/, -ЕЙ-А: мин-ей-а - мин-о-логия /Т.610/, -АДЬ-: лош-адь - лош-онок /Т.555/, -ОИДН-ЧЕ: сциф-оидн-че - сциф-о-медуза /Т.201/, -К-: инд-к - инд-ейк-а /Т.392/, -ЕВ-: тетер-ев - тетер-к-а /Т.227/, -АЦ-: зай-ац - зай-ушк-а /Т.362/, ж/ назви матеріалів: -ЕУМ-: петрол-еум - петрол-ей/щик /Т.741/, -ОЛЕУМ-: лин-олеум - лин-о-гравюра /Т.541/, з/ назви приміщень: -АТОРИИ-А: лабор-атор-ий-а - лабор-ант /Т.518/, и/ назви сфер діяльності людини: -Л-Я: виноторгов-л-я - виноторгов-ец /Т.172/, -ОВЛ-Я: торг-овл-я - торг-ов-ий /Т.245/, і/ назви жителів: киммерий-ц-ы - киммерий-ск-ий /Т.428/, ї/ поодинокі назви: солн-ц-е - солн-ышк-о /Т.141/.

При утворюванні похідних іменників, приметників, дієслів від відмінюваних іменників в ролі деформантів виступають: суфікси, елементи суфіксів - морфи і звукові частини кореня.

У цій групі твірних деформантами виявились: а/ суфікси: -К-, -ЧИК-, -ЩИК-, -ЦІ-, -ИН-, -Я-, -ИЗМ-, -ИСТИК-А, -СТВ-О, -ИЙ-, -НИЙ-Е, -ЦІ-А, -ОК-, -ОНОК-, -АНИН-, -АТ-, -ИТЕТ-, -ОЧК-А, -ИЧ-, -ИЩ-, -УН-, -НИЙ-Е, -НИЦ-А, -АК-; б/ морфи складних суфіксів: -К-, -ИК-, -ИН-, -ИЙ-, -Я-, -АЦ-, -ЦИЙ-А, -ЕСТВ-О, -ИЩ-Е; в/ кінцеві частини кореня, які складаються з одного звука: -К-, -С-, -ТЬ-, -ЛЬ-, -Л-Я, -Ц-Е, -Ц-Н-, -БЬ-; з двох звуків: -АТ-, -АК-, -АЦ-, -ИЦ-А, -ИС-, -ИТ-, -ИМ-А, -ЕТ-, -ЗЙ-, -ЕНЬ-, -ЗЬ-, -ЗВ-, -Р-, -ОЗ-, -ОС-, -ОР-, -ОН-, -ОНЬ-, -ОЧЬ-, -М-, -УС-, -УР-А, -УК-; з трьох звуків: -ЦИЙ-А, -ОБЛ-Я, -НИЦ-А, -АЗМ-, -ЧЕЗ-, -ИНГ-, -ЗМ-, -АНС-, -СИЙ-А, -ОСТЬ-, -ЧИН-А, -ШИН-А, -НИЦ-Я, -ЕЯК-А; з чотирьох звуків: -ЗНИК-, -ЕДИЙ-, -ИДИН-А, -ИТЕТ-, -АТИВ-А, -ТНИЦ-А, -ЕРИЙ-; з п'яти звуків: -ЗВІДИЙ-А, -ИЩИЗМ-, -СИПЕД-; з шести звуків: -ИЧЕСТВ-О, -АТОРИЙ-А, -ОМАНИЙ-А; з семи звуків: -НАРМУС-. Деформанти можуть складатися з двох звуків: -ИК-, -ИК-А, -ИН-, -ЦІ-, -ОК-; з трьох звуків: -НИК-, -ИЗМ-, -СТВ-, -ИСТ-; з чотирьох звуків: -АНИН-.

Усічення основи іменників спостерігається при творенні і іменників, і приметників, і дієслів. Не виявлено жодної познозначної частини мови, творення якої від основ іменників суфіксальним способом відбувалось би без усічення основи твірного слова.

Деформанти відмінюваних іменників /98/ усікаються перед суфіксами іменників /103/, приметників /20/, дієслів /9/. /Див. таблицю № I/.

Після усічення іменникових основ інтерфіксів потребують такі суфікси: а/ при творенні іменників: -к-, -ник-, -ниц-а, -изм-, -ацій-а, -ний-е, -ик-а, -ец-, -ал-, -ист-, -орий-, -н-я, -ер-, -щик-, -ур-а, -онок-, -ин-, -ц-н; б/ при творенні приметників: -ск-, -енн-, -ическ-, -ичн-, -н-, -нн-, -алн-, -ск-ой; в/ при творенні дієслів: -ирова-ть, -изирова-ть.

Інтерфікси виникають при усіченні таких фіналей іменників: -К-, -Я-, -Ш-А, -ИК-А, -ИН-, -ИЙ-, -УС-, -ИЦ-А, -ИС-, -ЕЦ-, -Л-Я-, -ЕР-, -АН-, -УН-, -ИЗМ-, -АЦИЙ-, -ЗМ-, -ИЧЕСТВ-О, -ЗНС-, -ОЧК-А.

У цілому ж, після усічення перед суфіксами іменників використовується 26 інтерфіксів, перед суфіксами приметників - 12, перед дієслівними суфіксами - 5 інтерфіксів /див. таблицю № 3/.

Усічення деформантів перед дериваторами супроводжується чергуванням приголосних на морфемному шві. Найбільш продуктивним є чергування приголосних, парних за твердістю-м'якістю перед голосними переднього ряду; чергування /л/:/л'/ перед суфіксом -щик-. Чергування задньоязикових з шиплячими /г/:/к/, /к/:/ч/, /х/: /ш/, /ц/:/ч/ спостерігається при творенні похідних різних частин мови; у небагатих похідних спостерігається чергування /з/:/т/, /п/:/т/, /с/:/т/, /з/:/д/, /к/:/п/. Нетрадиційне чергування приголосних /ф/:/ш/ спостерігається в парі "картоф-ель - картош-к-а".

Найбільшу кількість усічень іменникової основи зумовлюють такі твірні суфікси: іменників: -лиц/щиц /446/, -ниц'/ш- /519/, -ик- /80/, -ист- /229/, -чик- /68/, -к-а /279/, -ств-о /12/, -ец- /120/, суфікси суб'єктивної оцінки /32/; приметників: -ск- /485/, -н- /250/, -чеськ- /514/, -альн- /61/, -ивн- /91/; дієслів: -ирова-ть /49/, -изирова-ть /43/, -и-ть /15/, -ова-ть /15/ /див. таблицю № 7/.

Найменшу кількість усічень іменникової основи /один - два приклади/ зумовлюють такі твірні суфікси іменників: -ент-, -онт-, -лен-, -ит-, -аст-, -ино-, -од-, -ум-, -ейк-а, -он-, -ур-а, -от-а, -оид-; приметників: -ив-, -чат-, -орн-, -лив-, -нн-, -арн-, -ан-, -ач-, -очн-, -тельн-; дієслів: -иса-ть, -е-ть /див. таблицю № 8/.

Можливість деформантів усікатися перед різними суфіксами не однакова. В першу п'ятірку за продуктивністю входять деформанти -ий-, -к-а, -ин-, -й-, -ик-. Деформант -ий-, що усікається перед 54 суфіксами, є найпродуктивнішим щодо усічення перед суфіксами іменників /37/, приметників /10/, дієслів /7/ /див. таблицю № 2/.

Деформанти -ЕРИЙ-, -ЕР-, -ША-, -ВЬ-, -ЗІК-А, -ОЧЬ-, -ИСТ-, -АЗИ-, -ИЦИЗМ-, -ИФІН-А, -АЖ-, -ЧЕЗ-, -ЕНАРМУС-, -ИНГ-, -ЕТ-, -АТОРИЙ-А, -АНС-, -СИЙ-А, -АТИВ-А, -ИТ-, -ОДИЙ-, -ИМ-, -ОДИН-НЕ, -СИПЕД-, -СМАНИЙ-А, -ОЛЕМ-, -ИЦ-, -АК-, -ИЗАТОР-, -ИНО- усікаються тільки перед одним субстантивним суфіксом /див. таблицю № 1/. Деформанти -АНК-А, -АНТ-, -ЕКС- усікаються тільки перед суфіксом дієслова -ирова-ть /див. таблицю № 1/.

Найчастіше усікається суфікс -К-, що має значення особи жіночої статі та предмета, -ЧИК/ЩИК- зі значенням особи чоловічої статі, суфікс -ИЙ- зі значенням галузі науки і техніки, суфікси -ИСТИК-А і -ТЬ-О зі значенням галузі виробництва, суфікс -ЛЕІІІ- зі значенням сфер людської діяльності /див. таблицю № 5/.

Серед іменникових, прикметникових і дієслівних суфіксів зустрічаються такі, які викликають усічення тільки в одній позиції. Так, суфікси -АМН-, -Й-, -ИЧ-, -АК-, -ИЩ-, -ОК- у назвах осіб чоловічої статі усикаються^Впоодиноких випадках. Серед іменникових суфіксів їх налічується 18, серед прикметникових - 11, серед дієслівних - 2 суфікси /див. таблицю № 6/.

Третій розділ присвячений умовам усічення фіналей у невідмінюваних іменниках. Невідмінювані іменники, які закінчуються на голосний, є запозиченими і, як правило, характеризуються слабкою активністю в російському словотворенні. Для того, щоб надати їх основам форму, необхідну для процесу словотворення, використовуються такі морфологічні явища, як усічення та інтерфіксація.

Деформантами в цій групі іменників виявились: фіналь -А-: массак-а - массак-ов-ий /Т.587/, -Э-: ало-э - алой-н-ий /Т.66/, -Я-: эрз-я - эрз-янин /Т.427/, -ИО-: сольфедж-ио - сольфедж-ирова-ть /Т.144/, -У-: катех-у - катех-ин /Т.417/, -ИНО-: pian-ино - pian-ист /Т.746/, -Е-: кантел-е - кантел-ист /Т.410/, -И-: алкал-и - алкал-ическ-ий /Т.65/, -О-: индиг-о - индиг-оид /Т.391/.

При словотворенні від невідмінюваних іменників спостерігається тільки кореневе усічення: пальт-о - пальт-еџ-о /Т.717/.

Усічення основи невідмінюваних іменників відбувається при утворенні іменників, прикметників, дієслів. Деформанти невідмінюваних іменників /9/ усикаються перед суфіксами іменників /27/, прикметників /7/, дієслів /3/.

Після усічення основи невідмінюваних іменників потребують інтерфіксів такі суфікси: а/ іменників: -еџ-, -ник-, -аций-, -ц-ы, прикметників: -ск-, -нн-.

Інтерфікси виникають при усіченні таких фіналей невідмінюваних іменників: -И-, -Е-, -О-, -У-. В цілому ж, після усічення перед суфіксами іменників використовується чотири інтерфікси: -ин-, -ий-, -ов-, -ш-; перед суфіксами прикметників - три інтерфікси: -ев-, -ирова- -ов-; перед суфіксами дієслів - жодного.

Усічення фіналей невідмінюваних іменників може супроводжуватися чергуванням приголосних, парних за твердістю-м'якістю. В одному випадку виявлено чергування задньоязикових з аффрикатою: барок-ко - бароч-н-ий /Т.85/.

Найбільшу кількість усічень основи невідмінюваних іменників викликають суфікси іменників -ист-, -еџ-, -ник-, -ик- зі значенням осіб чоловічої статі, а також суфікси -иссимо-, -ол-а, -ино- у різних мистецьких термінах; прикметників -ск-, -ов-, -н-; дієслів: -ирова-ть.

Поодинокі випадки усічень викликають суфікси іменників: -к-а, -ус-я, -еро-, -аро-, -ц-и, -онок-, -орк-а, прикметників: -ическ-, -озн-; дієслів: -ова-ть.

Можливість деформантів невідмінюваних іменників усікатися перед різними суфіксами не однакова. У першу трійку за продуктивність входять деформанти -О-, -И-, -Е-. Деформант -О- є найпродуктивнішим щодо усічення перед суфіксами іменників /19/, прикметників /4/, дієслів /2/.

Деформант -ИНО- усікається тільки перед одним суфіксом іменника -ол-а, деформанти -А-, -Э- усікаються тільки перед одним суфіксом іменника -ин-, -ист- відповідно і перед одним суфіксом прикметника -ов-ий, -н-ий, деформант -ИО- усікається тільки перед одним суфіксом дієслова -ирова-ть.

Четвертий розділ присвячений дераційно-морфологічним умовам усічення фіналей твірних прикметникових основ. Прикметники беруть активну участь у процесі дерації, причому основи різних груп прикметників по-різному використовуються в словотворенні. Найбільш продуктивні типи ад"єктивних основ активно утворюють похідні слова.

Характерною особливістю використання при дерації основ прикметників є те, що в ряді словотворчих типів у похідне слово входить лише усічена основа: глуб-ок-ий - глуб-ин-а /Т.224/. Факт творення нових слів від усічених основ підтверджується тим, що, по-перше, похідні слова семантично співвідносяться з твірними прикметниками, по-друге, тим, що в сучасній мові відсутня інша основа, з якою можна було б пов"язати утворення таких слів.

При творенні похідних іменників, прикметників, дієслів від прикметників в ролі деформантів виступають суфікси, морфемні частини суфіксів, звукові частини кореня.

У цій групі твірних деформантами виявились: а/ суфікси: -н-, -ск-, -ив-, -ивн-, -св-, -к-, -енн-, -тельн-, -ическ-, -еск-, -ичн-, -ев-, -ин-, -ебн-, -ем-, -эм-; б/ морфемні частини складних суфіксів: -н-, -ск-, -еск-; в/ звукові частини кореня, які складаються з одного звука: -н-, -к-, -а-, з двох звуків: -ав-, -ич-, -ел-, -дш-, -он-, -оч-, -иль-, з трьох звуків: -ном-, -ичн-, -ойн-, -арн-, -авн-, -ова-, з чотирьох звуків: -олог-, -атич-, -онич-, -анич-, -антн-, з п"яти звуків: -ическ-, -истич-, -авлич-, -нетич-, -оционн-, з семи звуків: -ЕСЦЕНТН-, -АТИЧЕСК-, -СИЧЕСК-, з восьми звуків: -истическ-, -авлическ-, -номическ-, з дев"яти звуків: -ологическ-.

Творення похідних від ад"єктивних основ супроводжується морфним, напівморфним, кореневим і змішаним усіченням, яке при цьому може бути субститутивним чи несубститутивним.

Усічення в основі прикметника відбувається при творенні і іменників, і дієслів, рідше - прикметників. Не виявлено жодної значущої частини мови, творення якої від прикметникових основ здійснювалось би без усічення ад"єктивної основи. Деформанти ад"єктивної основи /38/ усікаються перед суфіксами іменників /55/, прикметників /15/, дієслів /15/.

Усічення основи не є завершальним етапом у творенні похідних. Тому в ряді випадків усічена ад"єктивна основа потребує інтерфіксації таких суфіксів: при творенні іменників: -єств-о, -єз-, -изм-, -к-а, при творенні дієслів: -ирова-ть. Після усічення твірної ад"єктивної основи не виявлено жодного випадку використання інтерфіксів при творенні похідних прикметників. Інтерфікси виникають при усіченні таких деформантів: -Н-, -СК-, -ИВН-, -ТЕЛЬН-, -ИЧН-, -ЕМ-, -ТЕЛЬСК-.

Після усічення основи прикметників перед суфіксами іменників використовується шість інтерфіксів: -нич-, -он-, -иц-, -ш-, -л-, -ов-, перед суфіксами дієслів - інтерфікс -ифиц-.

Усічення ад"єктивної основи і її взаємодія з твірними афіксами супроводжується чергуванням приголосних на морфемному шві. Найбільш продуктивними є чергування приголосних за твердістю-м'якістю. Спостерігається також традиційне чергування приголосних /д/:/ж/, /с/:/ш/, /ж/:/г/.

Найбільшу кількість усічень ад"єктивної основи викликають такі суфікси іменників: -изм-, /52/, -ист- /18/, -єц- /22/, -ств-о, -єств-о /49/, дієслів - ирова-ть /23/, -изирова-ть /32/. Взаємодія усіченої ад"єктивної основи з суфіксами прикметників представлена суфіксами суб"єктивної оцінки -єхоньк-, -ешеньк-, -айш-, -ш-, -єват-.

Можливість фіналей ад"єктивних основ усікатися перед різними суфіксами не однакова. В першу п'ятірку за продуктивністю входять деформанти -Н-, -К-, -СК-, -ОВ-, -ИЧЕСК-. Деформант -Н- є найбільш продуктивним за усіченням перед суфіксами іменників /29/, прикметників /2/, дієслів /11/. Всього він усікається перед 42 суфіксами /див. таблицю № II/.

Деформанти -ИСТИЧЕСК-, -ОЛОГИЧЕСК-, -АТИЧЕСК-, АВЛИЧЕСК-, ОНИЧЕСК-, -НОМИЧЕСК-, -ОИН-, -АЛЬН-, -ИН-, -ЕБН-, -ОНН-, -ОЧН-, -ЕСЦЕНТН- усікаються тільки перед інтерфіксом -О- при творенні склад-

них слів /див. таблицю № II/.

Деформанти -АВН-, -ЕМ-, -ОВАНН-, -ТЕЛЬСК- усікаються тільки перед одним субстантивним суфіксом /див. таблицю № II/.

Деформанти -АНТ-, -ДШ- усікаються тільки перед суфіксами дієслів -рова-ть, -ствова-ть /див. таблицю № II/.

Найчастіше усікаються суфікси: -н- зі значенням відношення до чого-небудь /124/, -ск- зі значенням належності /34/. В поодиноких випадках усікаються суфікси прикметників -ем-, -ичн-, -ин-, -ебн- з різними значеннями /див. таблицю № 14, 15/.

Поодинокі усічення зумовлюються суфіксами іменників: -ез-, -об-а, -аш-, -няк-, -али-, -ино-, -ио-, прикметників: -лив-, -ав-, дієслів: -є-ть, -ова-ть, -вова-ть, -ича-ть /див. таблицю № 17/.

У підсумках викладено найважливіші узагальнення, що випливають з проведеного дослідження.

1. Усічення як морфологічне явище виникає тоді, коли мотивуюче слово має структурні надлишки, а словотворчі морфеми характеризуються морфематичною несумісністю з надлишковими структурними елементами в основах мотивуючих слів. Усічення є тим словотворчим засобом, що окреслює межу можливого накопичення морфем у слові, усуває громіздкі і важкі для вимови звукосполучення на "міжморфемному шві", готує твірну основу до з'єднання з твірним суфіксом, створюючи тим самим умови для завершення дериваційного акту.

2. У ролі усічуваних елементів можуть виступати суфікси, окремі фонемні і їх комбінації. Всі усічувані елементи називають деформантами. Завдання усічення, як одного з важливих морфологічних явищ - пристосувати основу твірного слова до подальшого акту деривації. Кінцевим моментом усічення деформанта є приєднання твірного афікса до мотивуючої основи.

3. Деформант - це морфемні чи звукові сегменти, які не мають семантики. Тобто основною відмінністю деформанта від морфеми є відсутність семантики усічуваної одиниці. Деформанти, як і морфеми, відтворювальні одиниці. Вони не є наслідком творчого акту, а представляють такі структурні елементи, які треба знати і в неосхідних умовах усувати. Деформанти відтворюються завжди, власність "творення" їм нехарактерна, тому вони є тими елементами слова, що існують в пам'яті в ролі готових одиниць, які необхідно усувати в процесі творення похідного слова.

4. На характер і регулярність усічення при іменному словотворенні впливають структурно-фонематичні особливості твірних основ:

їх склад, місце знаходження наголосу, кількість складів і словотворчих суфіксів, кількість приголосних в фіналі. У системі субстантивних і ад'єктивних основ російської мови усичення за своїм характером збігається. Загальним є морфне, напіvmорфне і кореневе усичення. Найбільш регулярним виявилось кореневе усичення субстантивних основ /69,7%/ і кореневе усичення ад'єктивних основ /64,8%/. Найменш продуктивним виявилось напіvmорфне усичення як іменникових /7,7%/, так і приметникових основ /5,5/.

5. Поскілки в російському мовознавстві існують списки суфіксів, префіксів, коренів /див. "Словарь служебных морфем русского языка" под ред. А.И. Кузнецовой, Г.Ф. Фремовой/, то виникла необхідність і можливість скласти повний перелік деформантів російської мови. Нами складений відносно повний список деформантів іменних основ і перелік суфіксів іменників, приметників та дієслів, як викликають усичення тої чи іншої фіналі. Одержані дані представлені в таблицях № I, II /див. додаток на с. 166, 181/.

Завжди усикаються деформанти в твірних основах, що називають осіб чоловічої статі за різними ознаками перед суфіксами зі значенням назв осіб жіночої статі. У цій лексичній групі слів виділяють такі пари:

1/ деформант ~~-чик-~~ і твірний суфікс ~~-чик-~~а;

2/ деформант ~~-чик-~~ і твірний суфікс ~~-щик-~~а;

3/ деформант ~~-ник-~~ і твірний суфікс ~~-нип-~~а;

4/ деформант ~~-ик-~~ і твірний суфікс ~~-ип-~~а;

5/ деформант ~~-ец-~~ і твірний суфікс ~~-к-~~а;

6/ деформант ~~-ин-~~ і твірний суфікс ~~-к-~~а.

7. На основі проведеного аналізу можна сформулювати деякі попередні правила систематичного усичення фіналей при творенні слів у процесі мови:

1. Якщо твірне слово закінчується суфіксом ~~-чик/щик-~~ і називає особу чоловічої статі, то при творенні від нього похідного зі значенням особи жіночої статі фіналь ~~-чик/щик-~~ усикається перед суфіксами ~~-ниц-а/шниц-а:~~ кранов-чик - кранов-ниц-а, балет-чик - балет-ниц-а.

2. Якщо твірне слово закінчується суфіксом ~~-ник/ик-~~ і називає особу чоловічої статі, то при творенні від нього похідного зі значенням особи жіночої статі фіналь ~~-ник/ик-~~ усикається перед суфіксами ~~-нип-а/ип-а~~ зі значенням особи жіночої статі: горнольн-ик - горнольн-ип-а, балов-ник - балов-нип-а.

3. Якщо твірне слово закінчується суфіксом -ец- і називає особу чоловічої статі, то при творенні від нього похідного зі значенням особи жіночої статі фіналь -ец- усикається перед суфіксом -к-а: абазин-ец - абазин-к-а, афган-ец - афган-к-а.
4. Якщо твірне слово закінчується суфіксом -ин- і називає особу чоловічої статі, то при творенні від нього похідного зі значенням особи жіночої статі фіналь -ин- усикається перед суфіксом -к-а: агарян-ин - агарян-к-а, мусульман-ин - мусульман-к-а.
5. Якщо твірне слово закінчується суфіксом -истик-а, то при творенні від нього похідного зі значенням особи чоловічої статі фіналь -истик-а усикається перед суфіксом -ист-: араб-истик-а - араб-ист, монгол-истик-а - монгол-ист.
6. Якщо твірне слово закінчується суфіксом -изм-, то при творенні від нього похідного зі значенням особи чоловічої статі фіналь -изм- усикається перед суфіксом -ист-: синдикал-изм - синдикал-ист, уніон-изм - уніон-ист.
7. Якщо твірне слово закінчується суфіксом -ик-а, то при творенні від нього похідного зі значенням особи чоловічої статі фіналь -ик-а усикається перед суфіксом -ик-: бион-ик-а - бион-ик, діагност-ик-а - діагност-ик.

Основний зміст дисертації відображений у таких публікаціях:

1. Використання матеріалів української мови при вивченні морфології російської мови на педагогічних факультетах //Тези республіканської конференції. - Черкаси, 1992. - С.24.
2. Склад і функції деформантів в російській мові //Тези науково-практичної конференції молодих вчених. - Кіровоград, 1991, - С. 62-65.
3. Усічення субстантивних морфем -к-, -чик-, -щик-, -ин-, -ник-, -ик-, -ец- в процесі творення похідних //Тези наукової конференції. - Кіровоград, 1992. - С.32-33.
4. Усічення основ при субстантивному словотворенні в російській мові. Навчальний посібник. - Кіровоград, 1992. - 21с.

Сидір

/Слдінова С.М./

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, appearing to read "A. S. 1850".

459071

AB 29.163

AB 29.163